

Asia: VN/35729/2023

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi laiksi sosiaalihoitolaain ja siihen liittyvien lakien muuttamisesta

Taustatiedot lausunnonantajalta

Edustan

Muu järjestö tai yhdistys

Lausunnonantajan lausunto

1 Onko ehdotus kokonaisuudessaan kannatettava?

Osittain ei

Perustelut tiiviisti esityksen kannatettavuudesta?

Ymmärrämme tarpeen tasapainottaa julkista taloutta. Hengitysliitto esittää kuitenkin huolen siitä, että esitys uhkaa lisätä taloudellista kuormitusta ryhmissä, joiden jo ennestään maksamat terveydenhuollon kustannukset ovat suuret.

Painopisteen siirtäminen varhaiseen tukeen ja hallinnollisen taakan keventäminen ovat kannatettava suunta, mutta suunnitelmissa olevat säästöt, jotka kohdistuvat muun muassa kevennyksiin palvelutarpeen arvioinneissa, asiakassuunnitelman teossa ja omatyöntekijän nimeämisessä voivat heikentää sosiaalipalveluja tarvitsevien henkilöiden ja varsinkin erityistä tukea tarvitsevien asemaa. Kuntouttavaan työtoimintaan suunnitellut muutokset riskeeraavat työtoimintaa tarvitsevien palvelujen jatkuvuuden ja uhkaavat entisestään heikentää heidän osallisuuttaan yhteiskunnassa.

Yhteenvedona toteamme, että talouden tasapainottamisen tulee tapahtua vaikutusarvioihin perustuvasti ja eriarvoisuutta hillitsevästi siten, ettei sopeutuksen rasitus kasaudu samoihin väestöryhmiin.

2 Vastaavatko ehdotukset esityksen tavoitteita?

Osittain ei

Perustelut tiiviisti esityksen tavoitteista?

Ehdotuksissa ei ole huomioitu seurannaisvaikutuksia ja niiden kustannuksia, kun matalan kynnyksen palveluita karsitaan. Tavoitteet tulisi asettaa sosiaalihuollon asiakastarpeen mukaan.

3 Lausuntopalaute luvusta 1, onko erityistä tukea tarvitsevaa asiakasta koskeva pykäläesitys 5 a § kannatettava?

Osittain ei

Perustelut tiiviisti esityksen kannatettavuudesta?

Hengityслиitto muistuttaa, että erityistä tukea tarvitsevia on kaiken ikäisissä. Nyt esityksessä painottuu iäkkäiden erottelu erityistä tukea tarvitsevistä. Mikäli erityistä tukea tarvitsevien erityisasema ei tule selkeästi esiin ja huomioiduksi, ongelmat voivat pahentua ja monimutkaistua. Palvelutarpeen arvion huolellisesta tekemisestä ja omatyöntekijän nimeämisestä on heidän kohdallaan aina huolehdittava, sillä he ovat haavoittuvassa asemassa, jolloin yksilöllinen arviointi, palvelut ja palvelukokonaisuuden koordinointi ja seuranta on tarpeen. Erityistä tukea tarvitsevalle henkilölle on aina nimettävä omatyöntekijä.

On tärkeää, että tekstissä muistutetaan erityistä tukea tarvitsevan asiakkaan tapaamisesta henkilökohtaisesti ja riittävän usein.

4 Lausuntopalaute luvusta 2, onko erillinen hyvinvoinnin edistämistä koskeva 10 a § kannatettava?

Osittain kyllä

Perustelut tiiviisti esityksen kannatettavuudesta?

Kannatamme hyvinvoinnin edistämistä koskevaa pykälää. Sen ohjaamana voidaan edistää ennaltaehkäisyä, osallisuutta ja yhteistyötä. Kuitenkin erityistä tukea tarvitsevat henkilöt tulee myös mainita erikseen pykälässä.

5 Lausuntopalaute luvusta 3 - sosiaalityö ja sosiaaliohjaus: Ovatko ehdotukset selkeitä ja toteutettavissa olevia?

Osittain ei

Perustelut tiiviisti?

Koska esityksellä tavoitellaan julkisen talouden säästöjä, se tarkoittaa myös sosiaalihuollon työvoiman vähentymistä. Tämä on ristiriidassa suhteessa esityksen tavoitteisiin ja käytännön toteutusmahdollisuuksiin.

Sosiaalipalvelusta ei jatkossa tehtäisi hallintopäätöstä. Tämä heikentää asiakkaan oikeusturvaa etenkin niissä tilanteissa, jolloin sosiaalipalvelua ei myönnetä ja asiakkaalla ei ole mahdollista valittaa sellaisen palvelun puuttumisesta, josta ei ole kirjallista kielteistä päätöstä. Tämä on osin ongelma jo nykytilanteessa.

6 Lausuntopalaute luvusta 3 - lapsiperhepalvelu: Onko ehdotus uudesta lapsiperhepalvelusta ja siihen sisältyvästä taloudellisesta tuesta selkeä ja toteutettavissa oleva?

Osittain ei

Perustelut tiiviisti?

Lapset ja nuoret ovat erityisen haavoittuvassa asemassa, eikä heidän asiakkuuksiaan tulisi siirtää samaan kokonaisuuteen aikuissosiaalityön kanssa. Jälkihuollon asiakkailla on kokemuksemme mukaan pitkäkestoista tuen tarvetta, johon tarvitaan vahvaa sosiaalihojausta ja jälkihuolto tulisi säilyttää lastensuojelussa. Nykyisellään lastensuojelun asiakkaat ovat saaneet palveluita hieman paremmin kuin aikuissosiaalityön asiakkaat ja mikäli asiakkaat siirtyvät yleisluontoisemmin säädeltyyn sosiaalityöhön, on iso riski sille, että heihin ei kohdisteta riittävästi määrärahoja.

Kannatettavaa on se, että uudistuksessa painotetaan ennaltaehkäiseviä palveluita, joihin kannattaisi satsata myös taloudellisesti, jotta ongelmiin voitaisiin puuttua ajoissa.

Ennaltaehkäisevistä toimista huolimatta on tilanteita, joissa huostaanotto on ainoa oikea ratkaisu, eikä huostaanottokynnystä saisi nostaa kuten on suunniteltu.

Henkilöstömitoituksessa tulisi olla vähemmän joustonvaraa. Säästöpainneissa hyvinvointialueiden sosiaalityöntekijät ja -ohjaajat joutuvat koko ajan joustamaan työmäärässä ja työn kuormitus käy kohtuuttomaksi.

7 Lausuntopalaute luvusta 3 - Onko ehdotus uudesta työikäisten toimintakyvyn ja osallisuuden tuen palvelusta selkeä ja toteutettavissa oleva?

Ei

Perustelut tiiviisti?

Hengityslitto katsoo, että työikäisten toimintakyvyn ja osallisuuden tueksi tarvitaan selkeillä kriteereillä myönnettävä matalan kynnyksen palvelu, joka suuntautuu erityisesti osallisuuden tukeen ja sosiaaliseen kuntoutukseen. Toiminnan tarvetta tulee arvioida kuten myös toteuttaa sekä seurata yksilöllisesti, niin että toiminta on säännöllistä viikko- ja vuorokausirytmiiä tukevaa. Henkilölle tulee olla hahmoteltu valmiiksi polku, mihin hän siirtyy seuraavaksi esim. työllisyysalueen palveluihin, sillä kuntouttavaa työtoimintaa ei ole tarkoitettu pitkäaikaiseksi palveluksi. Mikäli toteutetaan laaja uudistus, jossa siirtymäkauden toiminnasta ei huolehdi, jäävät palvelun käyttäjät vaille tukea oman onnensa nojaan.

Mikäli uusi toimintamuoto ei kohdennu oikein ja aiheuttaa osallistujille kuluja, osallistujia ei saada, ja toiminnan tarpeessa olevien työkyky heikkenee entisestään. Jotta yhteensovittaminen muiden palvelujen osalta toimii, on vastuun kuntouttavasta työtoiminnasta säilyttävä hyvinvointialueella, vaikka palvelun muoto muuttuisi.

Uhkana on, että sosiaalipalveluiden säästötavoitteiden takia uutta työikäisten toimintakyvyn ja osallisuuden tuen palvelua ei juuri käytetä. Ko. palveluun osallistumiseen ei myöskään ole määritelty

kannustinta osallistujalle. Järjestöille suunnitellaan TEM:n kautta avustusta, jota voitaisiin käyttää näiden asiakkaiden palveluihin, mutta ilman avustuksen korvamerkitsemistä sekään tuskin tulee laajempaan käyttöön. Lisäksi on huomioitava, että sosiaalipalveluiden tarpeessa olevia ihmisiä ei tulisi siirtää työllisyysalueiden huolehdittavaksi.

STM:n hyvinvointialueille tekemän kyselyn mukaan arviolta vain 10 % nykyisistä kuntouttavan työtoiminnan asiakkaista pystyisi osallistumaan julkisiin työllisyyspalveluihin. Omalta osaltamme arvioimme tämän luvun vielä pienemmäksi ja arvioimme kuntouttavan työtoiminnan asiakkaistamme vain 2 %:n pystyvän osallistumaan muihin työllisyyspalveluihin. Jääkin varsin iso huoli siitä, saadaanko asiakkaille uutta heidän tarpeisiinsa vastaavaa matalan kynnyksen aktivointipalvelua.

On huomioitava, että tämänhetkisten kuntouttavan työtoiminnan asiakkaiden tulisi vuonna 2027 jo olla seuraavassa suunnitelman vaiheessa, mikäli lakimuutos astuu voimaan. Koko ajan tulee kuitenkin uusia ihmisiä, jotka tarvitsisivat kuntouttavaa työtoimintaa ja heidän kohdallaan on riski sille, että uutta sopivaa palvelua ei jatkossa ole. He jäävät kotiin pitkäksi aikaa, heidän sosiaalinen piirinsä kaventuu entisestään, ja tulee syrjäytymistä yhteiskunnasta. Kun matalan kynnyksen palveluita ei ole tarjolla, on vaarana, että työttömän työ- ja toimintakyky heikkenee entisestään ja työllistyminen vaikeutuu. Heikko sosioekonominen asema on usein ylisukupolvinen ja haasteet yhteiskunnallisesti kasvavat.

Kuntouttavaa työtoimintaa koskevan lain kumoaminen vie sitä toteuttavilta järjestöiltä mahdollisuudet jatkaa työtoiminnan toteuttamista. Jos järjestöille suunnitellaan avustusta uuden muotoisen palvelun tarjoamiseksi, avustus on korvamerkittävä tarkoitukseen.

8 Muu lausuntopalaute lukuun 3?

Uutta työikäisten osallisuuden ja toimintakyvyn tuen palvelua ei ole määritelty riittävästi. Jokainen hyvinvointialue etenee omilla suunnitelmillaan ja eri tahtiin. Syntyy eriarvoisuutta niin valtakunnallisesti kuin hyvinvointialueiden eri osissa.

9 Lausuntopalaute sosiaalihuollon toteuttamisen alkuvaiheessa: neuvonta ja ohjaus, vireilletulo ja sosiaalihuollon asiakkuus, yhteyden saaminen sosiaalihuoltoon ja tuen tarpeen arviointi (luvut 2 ja 4) Ovatko ehdotukset selkeitä ja toteutettavissa olevia?

Osittain kyllä

Perustelut tiiviisti?

Asiakasprosessin nopeuttaminen ja keskusteluyhteyden saaminen ammattilaiseen on kannatettava suunta, mutta Hengitysliitto kantaa huolta työntekijäresurssien riittävydestä tilanteessa, jossa sosiaalityötä ja sosiaaliohjausta on tarjottava nopeasti kaikille. Monelle asiakkaalle tämä ei ole riittävää tukea, vaan tarvitaan kuitenkin lisäksi varsinaisia palveluita. Huolellinen palvelutarpeen arvio on silloin tehtävä joka tapauksessa.

10 Lausuntopalaute luvusta 4 – asiakassuunnitelma ja omatyöntekijä? Ovatko ehdotukset selkeitä ja toteutettavissa olevia?

Osittain ei

Perustelut tiiviisti?

Omatyöntekijän roolia ei tule heikentää. Työntekijöiden vaihtuessa palvelun jatkuvuus kärsii, ja asiakkaan luottamuksen rakentaminen uuteen työntekijään on aina aloitettava alusta. Myös kokonaiskäsitys asiakkaan tilanteesta ja yksilöllinen arviointi sekä seuranta kärsivät, mikäli omatyöntekijää ei ole. Erityisen tuen tarpeessa olevalle tulee iästä riippumatta aina nimetä laillistettu sosiaalityöntekijä omatyöntekijäksi.

Uudistuksen vaikutuksia on arvioitava huolellisesti. On huomioitava erityisesti haavoittuvassa asemassa olevien henkilöiden perusoikeuksien turvaaminen. Pyrkimykset vähentää hallinnollista työtä eivät saa johtaa ihmisen oikeusturvan laiminlyömiseen esimerkiksi vähentämällä palvelutarpeen arviointien tai valituskelpoisten päätösten tekoa. Pitkäaikaissairautta sairastavat käyttävät paljon julkisia terveyspalveluja, ja vaikuttava hoito vaatii usein rinnalleen sosiaalihuollon palveluja. Hengityслиitto muistuttaa, että kattava arjen toimintakykyä ja selviytymistä kartoittava arvio on tarpeen, jotta voidaan turvata välttämättömät palvelut oikea-aikaisesti.

Esimerkiksi paljon palveluja tarvitseva henkilö, kuten keuhkohtaumatautia sairastava hyötyy omatyöntekijästä ja yhdestä asiakassuunnitelmasta. Näin voidaan kootusti koordinoida asiakkaan hoito- ja palvelukokonaisuutta raskaampien palvelujen tarvetta ehkäisten. Yksi asiakassuunnitelma vähentää myös päällekkäistä kirjaamista ja turvaa osaltaan vaikuttavuuden seuranta.

11 Lausuntopalaute luvusta 4 - erityistä tukea tarvitsevan lapsen sosiaalityöntekijän asiakasmitoitus. Onko ehdotus selkeä ja toteuttavissa oleva?

-

Perustelut tiiviisti?

-

12 Muu lausuntopalaute lukuun 4?

Lupa- ja valvontaviraston selvitys vuodesta 2025 kertoo, että ilman selkeitä vastuita ja koordinaatiota asiakkaiden tarpeet eivät tule kokonaisvaltaisesti arvioiduiksi, mikä voi johtaa väärin kohdentuneisiin palveluihin ja asiakasturvallisuuden heikentymiseen.

Sosiaalihuollon palvelujen toteutumisessa keskeinen ongelma on, ettei palveluihin pääsy toteudu yhdenvertaisesti eikä lakisääteisissä määrärajoissa. Viiveitä ilmenee sekä palvelutarpeen arvioinnissa että palvelujen käynnistymisessä. Tämä heikentää asiakkaiden oikeusturvaa ja johtaa tarpeiden kasautumiseen. Erityisesti sosiaalihuollossa viivästykset lisäävät raskaampien ja kalliimpien palvelujen tarvetta sekä kärjistävät asiakkaiden tilanteita.

Palvelukokonaisuudet ovat usein katkonaisia, eikä sosiaalihuollon ja terveydenhuollon välinen yhteistyö toimi systemaattisesti. Yhteiset asiakas- ja palvelusuunnitelmat eivät toteudu johdonmukaisesti, mikä vaikeuttaa kokonaisvaltaista tuen arviointia ja toteutusta. Haavoittuvassa asemassa olevat ryhmät, kuten lapset ja nuoret, vammaiset henkilöt ja iäkkäät, jäävät tästä syystä

erityisen helposti palvelujen väliin (Lupa- ja valvontaviraston järjestämislain 30 §:n 2 momentin mukainen selvitys sosiaali- ja terveydenhuollon yhdenvertaisesta toteutumisesta vuonna 2025). Omatyöntekijän roolia ja palvelujen tarpeen arvion velvoittavuutta ei saa ohentaa. Selkeän vastuutahon ja koordinaation puute voi johtaa säästöjen sijaan kustannusten kasvuun.

13 Lausuntopalaute luvusta 5 - sosiaalityöntekijän erityiset tehtävät. Onko ehdotus selkeä ja toteuttavissa oleva?

-

Perustelut tiiviisti?

-

14 Lausuntopalaute luvusta 5 - sosiaalihuollosta vastaava viranhaltija. Onko ehdotus selkeä ja toteuttavissa oleva?

-

Perustelut tiiviisti?

-

15 Lausuntopalaute sosiaalihuollon asiakastietojen kirjaamisesta. Onko ehdotus selkeä ja toteuttavissa oleva?

-

Perustelut tiiviisti?

-

16 Lausuntopalaute asiakasmaksuihin ehdotetuista muutoksista?

Hengityслиitto pitää erittäin huolestuttavana asiakasmaksujen korotuksia, jotka kohdistuvat kotihoitoon, palveluasumiseen ja laitoshoitoon. Korotukset lisäävät kohtuuttomasti taloudellista kuormitusta ryhmissä, joiden jo ennestään maksamat terveydenhuollon kustannukset ovat suuret. Sosiaalibarometrin 2025 mukaan suomalaisten toimeentulovaikkeudet ovat kasvaneet, ja moni joutuu jo nyt valitsemaan esimerkiksi ruoan ja lääkkeiden välillä.

Asiakasmaksujen merkittävät korotukset uhkaavat erityisesti heikentää pienituloisten ja paljon palveluja tarvitsevien maksukykyä. Hoidon ja palvelujen vähentäminen maksurasituksen takia voi nopeasti johtaa esimerkiksi sairauden pahenemisivaiheisiin tai muihin palveluvajeisiin, jotka heikentävät toimintakykyä ja osallisuutta sekä lisäävät sosiaali- ja terveydenhuollon kokonaiskustannuksia.

17 Lausuntopalaute muista säädösmuutosehdotuksista?

-

18 Antaako esitysluonnos riittävän ja oikean kuvan lakiehdotusten taloudellisista vaikutuksista?

Ei

Perustelut tiiviisti?

Esityksessä on keskitytty huomioimaan suoria säästöjä. Kustannuksia, joita aiheutuu raskaiden palveluiden käytöstä, kun matalan kynnyksen palveluita karsitaan ei ole arvioitu.

19 Antaako esitysluonnos riittävän ja oikean kuvan lakiehdotusten muista vaikutuksista ja yhteisvaikutuksista?

Ei

Perustelut tiiviisti?

Yhteisvaikutusten kuvaus puuttuu. Esityksessä jätetään arvioimatta kerrannaisvaikutuksia, jotka osuvat haavoittuvassa asemassa oleviin ryhmiin. Säästöt sosiaalihuollon toteutuksesta yhdessä jo tehtyjen sosiaaliturvaleikkausten, asiakasmaksujen korotusten ja yhdessä nousseiden elinkustannusten sekä heikennettyjen järjestöjen toimintaedellytysten kanssa voivat entisestään lisätä huono-osaisuutta sekä heikentää hyvinvointia, terveyttä ja osallisuutta.

Mustonen Satu
Hengityслиitto